

68'İN EDEBİYATI

Yazı

İbrahim BERKSOY / (ME'91)

Uzak geçmişlerden günümüze insanlığın uzun yürüyüşünü kaydeden tarih tanıklıktır: Büyük dönüşümlerin etkisi hiçbir zaman yaşandığı sıcak günlerle sınırlı kalmamış, hep uzun sürmüştür. Böylesi büyük dönüşüm anlarına tanıklık eden, o anların içerisinde yer alanlar bir yandan içinde yaşadıkları toplumu dönüştürmeye çalışırken bir yandan da sanatın tüm olanaklarından yararlanarak ortaya koydukları ürünlerle, olanca iyimserlikleriyle, bir anlamda geleceği selamlamışlardır.

68, özünde, bir özgürlük arayışıydı. Yerleşik yapıya, kurulu düzene, o düzenin toplumsal normlarına, ahlakına, etik değerlerine karşı bir başkaldırıydı, isyandı. Dünyayı ve hayatı, bugünü ve yarını değiştirmek/dönüştürme umuduydu. 68 Mayıs'ında Batının konformist refah toplumlarında hali vakti yerinde ailelerin çocukları üniversitelerde işgallerle, boykotlarla, tıpkı 1871'de Paris Komünü günlerinde olduğu gibi kurdukları barikatların arkasında örgütledikleri direnişlerle, Paris sokaklarından başlayıp tüm Avrupa'yı ve bu arada ülkemizi de derinden etkileyen bir "isyen dalgası" başlatmışlardı. Başlangıçta "öğrenci olayları" olarak "etiketlenen" bu isyan, kısa sürede hayatın pek çok alanını sorgulayan bir "özgürlük arayışı"na dönüştü. Öğrenciler, hareketin içinde yer alan gençler, genç işçiler, özgürlük temelinde yükselmesini umdukları gelecek arayışını/anlayışını, içinden geçtikleri sıcak isyan günlerinde şekillendirmeye çalışıyor; uykusuz gecelerde, bitmek tükenmek bilmez tartışma platformlarında, forumlarda nasıl bir gelecek istediklerini "formüle etmeye" çalışıyorlardı. İçinde buldukları ama beğenmedikleri verili toplumu yerden yere vururken, dönemin aydınlarının da katkılarıyla, geleceğin özgürlükçü toplumunu (daha doğrusu çok renkli, çok sesli, özgürlükçü, demokratik toplumlarını) bugünden kurmanın yolunu ararken başvurdukları en temel kaynak insanlığın büyük birikimiydi. Siyasal tartışmaların ötesinde, yaşadıkları dünyayı kültürle, sanatla, edebiyatla, şiirle, felsefeyle anlama ve anlatma ve hatta mümkünse dönüştürme uğraşı içerisinde oldular hep. Döneme damgasını vuran pek çok yaratıcı slogan arasında duvarlarda okunan şu slogan o günlerden bugüne

hep dikkat çekti: "Bütün iktidar hayal gücüne!"

O yıllarda "Frankfurt Okulu"nun öncülerinden, Kaliforniya'da Berkeley Üniversitesi profesörlerinden Herbert Marcuse ve öğrencileri, Marks'ın "var olan her şeyin acımasız eleştirisi" sözüne atfen, var olan her şeyi kıyasıya eleştiriyor; kurulu düzeni, bu düzenin gündelik hayatını, yaşam tarzını kökten reddediyorlardı. Herbert Marcuse'nin 1964'te yayımlanan *Tek Boyutlu İnsan* adlı kitabı öğrenciler arasında elden ele dolaşıyor, öğrenciler arasındaki hararetli tartışmalara kaynaklık ediyordu. O elden ele dolaşan kitapta "İşçi ve patron aynı televizyon programını izliyorsa... bu benzeşme sınıfların ortadan kalktığını göstermez. Aksine, tahakküm altındaki sınıfların, yönetici sınıfların ayakta kalmasının teminatı olan ihtiyaç ve doyumları ne ölçüde paylaştıklarını gösterir" diye yazıyordu. "İnsanlar otomobillerinden, stereo müzik setlerinden, dubleks evlerinden, mutfak aletlerinden tanınır oldular." diye devam ediyordu...

68'in bizdeki etkilerini anlamak için edebiyatımızın çalışkan şairi, dirençli sesi sevgili Sennur Sezer'in *68'in Edebiyatı, Edebiyatın 68'i* adlı incelemesine başvurmakta yarar var. Sennur Sezer'in özenle seçip bir araya getirdiği, içinden nice hayatların akıp geçtiği şiirlerden oluşan antolojiyi okumak bir anlamda "bizim 68'imizi" anlamak ve anlamlandırmak demek. Zira o antolojideki şiirlerin şairleri, yaşadıkları dönemde, hem kendilerini hem de yaşadıkları hayatı ve dünyayı değiştirme uğraşında olanların hem sesi, hem soluğu, hem de vicdanyıldız; çoğu şair, o büyük kavganın hem tanığı hem sanığıydılar...

Benzer bir çalışmayı Hürriyet Yaşar öykü alanında yaptı. Yazarın "12 Mart Öyküleri Antolojisi" alt başlığıyla yayımladığı *Yiğit İken Ölenlere* adlı çalışması çok değerli bir "dönem seçkisi" olarak okunmayı bekliyor.

Bizim edebiyat tarihimizde 68 öğrenci hareketi ile 12 Mart 1971 darbesi genellikle birlikte ele alınır. Bunun nedeni, bizde "politik dönem edebiyatı"nın büyük ölçüde 12 Mart ve sonrasını anlatan ürünlerle başlatılmasıdır. 12 Mart sonrasında öykü ve şiirleriyle

dergilerde yer alan, bu dönemi konu alan romanlar yazan şair ve yazarların büyük bölümü 68 öğrenci olaylarında yer almış üniversite öğrencileridir. 68'den bugüne değişik akımlara ve dünya görüşüne bağlı yazarlar 68'i ve sonrasındaki 71 darbesini konu alan ya da bir yönüyle o günlere değinen romanlar yazdılar. Tüm bu romanlar, 68 öğrenci hareketinin yalnızca yaşandığı günleri değil üzerinden tam 50 yıl geçmiş olmasına karşın günümüzü de etkilemekte olduğunu açıkça göstermektedir. Romanlar dışında döneme dair belge ve tanıklıklara dayalı iki önemli kitaptan da burada söz etmek isterim: Bunlardan ilki İlhan Selçuk'un 1987'de yayımlanan *Ziverbey Köşkü* adlı belgesel anlatısı, diğeri de Altan Öymen'in 2013'te yayımlanan döneme dair tanıklıklarını içeren *...Ve İhtilal* adlı "anılı kitap"ı...

68'den günümüze "68'lileri ve 12 Mart'ı konu alan romanlardan bir seçkiyi dikkatinize sunmak isterim (Elbette ki bu seçkiye eklenecek ya da seçkiden çıkarılacak romanlar vardır, olabilir) :

- Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak* (1973)
Melih Cevdet Anday, *İsa'nın Günceci* (1974)
Hakkı Özkan, *Grevden Sonra* (1974)
Tarık Dursun K., *Gün Döndü* (1974)
Erdal Öz, *Yaralısın* (1974)
Sevgi Soysal, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (1974)
Füruzan, *47'liler* (1974)
Lütfü Kaleli, *Haşhaş* (1974)
Emine Işinsu, *Sancı* (1974)
Sevgi Soysal, *Şafak* (1975)
Pınar Kür, *Yarın Yarın* (1976)
Samim Kocagöz, *Tartışma* (1976)
Oktay Rıfat, *Bir Kadının Penceresinden* (1976)
Sevinç Çokum, *Zor* (1976)
Adalet Ağaoğlu, *Bir Düğün Gecesi* (1979)
Yılmaz Güney, *Selimiye Üçlüsü* (1979)

- Tarık Buğra, *Gençliğim Eyvah* (1979)
Demir Özlü, *Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları* (1979)
Tezer Özlü, *Çocukluğumun Soğuk Geceleri* (1980)
Emine Işinsu, *Cambaz* (1982)
Ayla Kutlu, *Tutsaklar* (1983)
Mehmet Eroğlu, *İssızlığın Ortasında* (1979-1984)
Mehmet Eroğlu, *Geç Kalmış Ölü* (1984)
Erhan Bener, *Sisli Yaz* (1984)
Gürsel Korat, *Ay Şarkısı* (1998)
Timur Ertekin, *Şamanın Üç Soygunu* (1999)
Attila İlhan, *Yengecin Kıskaçı* (1999)
Tahir Abacı, *İkinci Adım* (1999)
Erendüz Atasü, *Gençliğin O Yakıcı Mevsimi* (1999).
Adalet Ağaoğlu, *Hayır* (1987)

Seçki'ye notlar:

- 1- Vedat Türkali'nin politik roman tarihimizde önemli bir yeri olan, okurlar üzerinde derin izler bırakmış *Bir Gün Tek Başına* ile *Güven*'i bu seçkiye almayışımın nedeni her iki romanın da ülkemizin 68 öncesi dönemine (DP dönemine ve daha öncesine) dair olmasıdır. Bu iki anıt romanı okumuş olmak bir edebiyat okuru için gerçek bir ayrıcalıktır.
- 2- Dönemi anlatan kadın yazarların (Sevgi Soysal, Adalet Ağaoğlu, Füruzan, Oya Baydar, Pınar Kür, Erendiz Atasü, Ayla Kutlu, Tezer Özlü vb.) ortaya koyduğu romanlar, basma kalıp yargı ve kurgulardan uzak; insan ruhunun derinliklerini kavrayan, gençliğin o büyük heyecanını anlayan ve bu büyük duyguya/atılma ortak olan, incelikli, ayrıntılarla bezeli, derin bir gözlem ve duyarlılık ürünü romanlardır. Onca yıldan sonra bu güzelim romanları anımsadıkça ya da tekrar okudukça bu duygu ve düşüncelerimi belirtmeden geçmek istemedim.